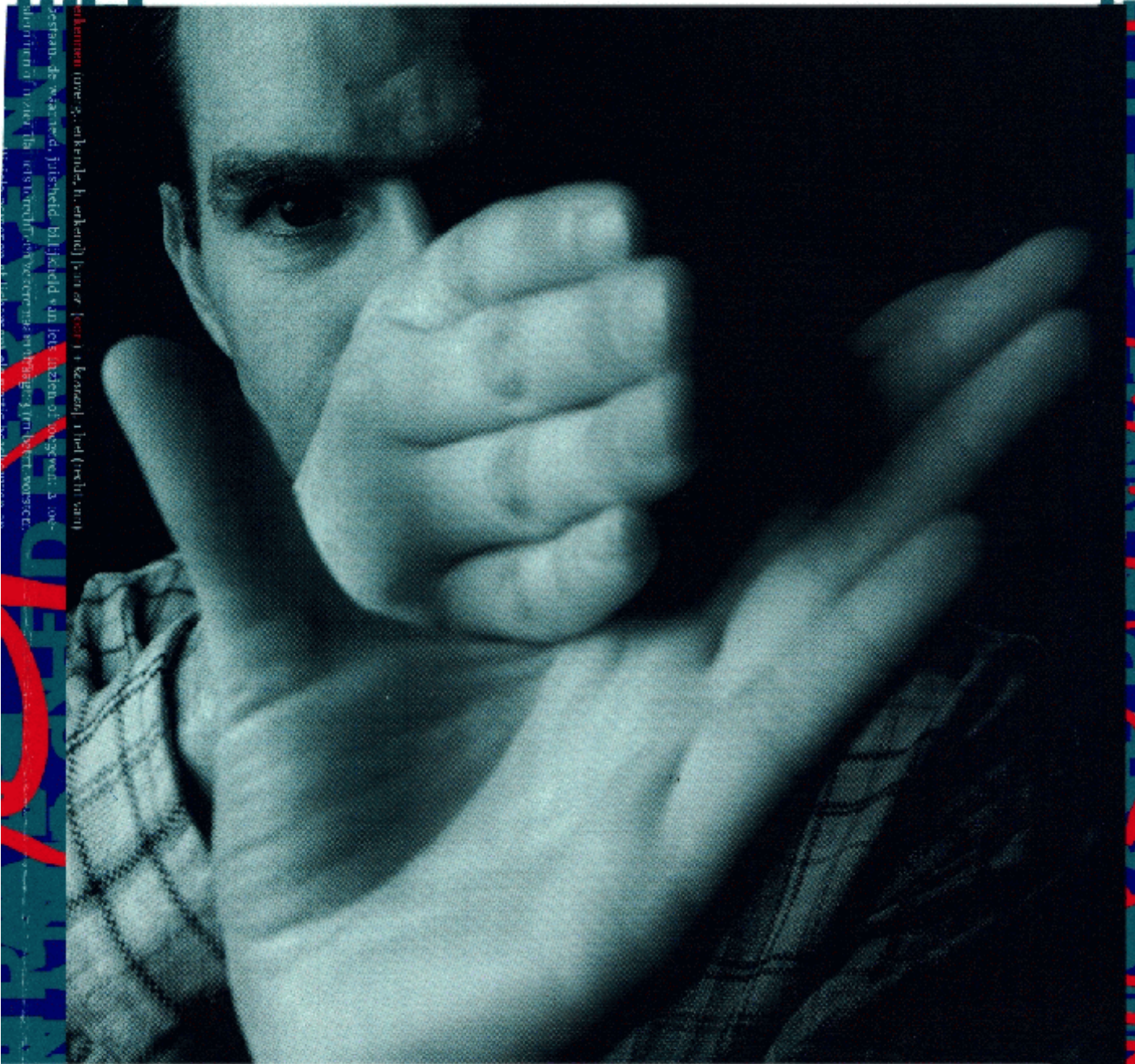

Actualisatie 1997-2001

van het rapport

Méer dan een gebaar

(Rapport van de Commissie
Nederlandse Gebarentaal)

Platform erkenning Nederlandse Gebarentaal

ACTUALISATIE 1997-2001

VAN

MEER DAN EEN GEBAAR

RAPPORT VAN DE COMMISSIE

NEDERLANDSE GEBARENTAAL

PLATFORM ERKENNING NEDERLANDSE GEBARENTAAL

Secretariaat: Dovenschap,
Postbus 323,
3500 AH Utrecht

Voorzitter: dhr. J. Wesemann
e-mail: j.wesemann@gebarencentrum.nl

Eindredactie: prof. dr. A. E. Baker

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Lijst van de Leden van de Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal	4
0. Inleiding	5
1. Ontwikkelingen in de doelgroep	6
2. Bestuurlijk verkeer en rechtsverkeer	7
3. Cultuur	8
4. Media	10
5. Arbeidsmarkt	12
6. Gezondheidszorg en maatschappelijk dienstverlening	13
7. Gezinsbegeleiding	14
8. Onderwijs	16
9. Privésfeer (leefsfeer)	21
10. Actuele ontwikkelingen Doventolkvoorziening	22
11. Overzicht aandachts- en actiepunten	25

Voorwoord

Dankzij een initiatief van het Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal is tot stand gekomen de nota: Actualisatie 1997-2001 van *Meer dan een Gebaar* (1997), het rapport van de Commissie Nederlandse Gebarentaal¹. Het rapport is geschreven in opdracht van de Ministeries OCenW en VWS. De nota is bedoeld als vervolg op dat rapport en laat zien in hoeverre de aanbevelingen, zoals opgesomd in laatstgenoemd rapport, in de praktijk zijn gerealiseerd en welke knelpunten dus nog bestaan.

Het Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal is in september 2000 opgericht met als doel het ontwikkelen van een strategie ter verkrijging van de erkenning van de Nederlandse Gebarentaal. Aan dit Platform doen alle belanghebbende organisaties mee op vrijwillige basis (zie lijst van deelnemers). Vanwege de politieke ontwikkelingen is het Platform Erkenning Nederlands Gebarentaal tweesporig te werk gegaan, namelijk enerzijds zich richten op de wettelijke erkenning van de Nederlandse Gebarentaal en anderzijds het doen van voorstellen voor invoering van de concrete voorzieningen voor doven en slechthorenden voor actieve participatie in de samenleving. Deze nota is één van de activiteiten van het Platform.

Deze nota van het Platform heeft verschillende doelen:

- Inzicht te kunnen geven in de ontwikkelingen die de laatste jaren gepaard gegaan zijn met het gebruik van Nederlandse Gebarentaal
- Te laten zien dat de aanbevelingen in het rapport vooral vervolg hebben gekregen binnen, en door de organisaties van Doven, het Nederlands Gebarencentrum, en de doveninstituten, maar slechts marginaal zijn uitgevoerd op de overige domeinen
- Gehoor te geven aan het verzoek van de Staatssecretaris van VWS om een overzicht te bieden van knelpunten die Doven op dit moment in hun maatschappelijk functioneren ervaren.

Het Platform heeft besloten in deze nota een overzicht te geven van (niet)bereikte resultaten en van knelpunten. Dit betekent niet dat het streven van het Platform voor de juridische erkenning van de Nederlandse Gebarentaal een minder belangrijke rol krijgt. Integendeel wil het Platform hierdoor onderstrepen waarom de erkenning van de Nederlandse Gebarentaal absoluut noodzakelijk is ter bescherming van deze kwetsbare minderheidstaal.

De leden van de Platform hebben veel moeite gedaan om de informatie in deze nota zo volledig en accuraat mogelijk te presenteren. Hierbij onze dank aan onze collega's die informatie voor deze nota hebben verstrekt. Desondanks is het mogelijk dat de informatie op een aantal punten incompleet is. Hiervoor bij voorbaat onze excuses.

Deze nota is zeer bruikbaar als algemene informatie over de actuele stand van zaken en de blijvende knelpunten. Zij dient tevens als leidraad voor gezamenlijke strategie richting politiek en samenleving. De dovengemeenschap en hun bondgenoten laten hierdoor zien wat nog bereikt moet worden voor gelijke kansen voor iedereen, dus ook voor dove mensen!

Johan Wesemann, voorzitter van het Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal
namens alle leden

Utrecht, augustus 2001

---

¹ Het rapport *Meer dan een gebaar* (1997) is niet meer in druk en is alleen verkrijgbaar als fotokopie van Vi-taal, den Haag, www.vitaal.nl, of op de website van Stichting Dovenschap, www.dovenschap.nl. Deze nota is ook op deze website geplaatst.

Lijst van de leden van het Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal

Instelling

Persoon

Christelijk Instituut voor Doven Effatha	A. Mulder
Directeurenoverleg Doveninstituten	F. van den Bosch (namens)
FODOK (Federatie van Organisaties van Ouders van Dove Kinderen)	A. Hiddinga, T. van Bijsterveldt
FOSS (Federatie van Organisaties van Ouders van Slechthorende en Spraak-/taalgestoorde kinderen)	G. Coenen
Het Gebarenfront	J. C. J. Hes
De Gelderhorst	J. Tempelaar
Handtheater	M. Julien
Hoge School van Utrecht, Leraar- en Tolkopleiding NGT,	A. H. R. Stiekema
Instituut voor Doven Sint Michielsgestel	F. van den Bosch
Koninklijke Ammanstichting	P. van der Veen
Nederlands Gebarencentrum	J. B. Wesemann
NSDSK (Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind)	J. G. de Ridder
NVVS (Nationale Vereniging voor Slechthorenden)	R. Plomp
Platform Psychische Hulpverlening aan Doven (PPHD) ²	C. Erkens
Stichting Dovenschap	E. Zeegers
Stichting Guyot	H. Korfage
Universiteit van Amsterdam, Opleiding NGT	A. E. Baker

---

² De deelnemende organisaties aan het PPHD zijn Curium, afdeling de Vlier, Oegstgeest; De Gelderhorst, Ede; De Gelderse Roos, afdeling De Riethorst, Ede; Stichting Dovenschap, Utrecht; Effatha, Audiologisch Centrum, Zoetermeer; FODOK, Utrecht; GGZ Nederland, Utrecht; Inspectie voor de Gezondheidszorg, Rijswijk; IvD, St. Michielsgestel; NVPHD, Oegstgeest; O & M, Gouda; Robert Fleury Stichting, Afdeling VIA, Leidschendam; SDG, Utrecht; Stichting Plotsdoven, Utrecht; VWS, Rijswijk.

Inleiding

Achtergrond

In het kader van de actuele discussie over de erkenning³ van de Nederlandse Gebarentaal (NGT) en de maatregelen die daarmee verbonden zijn, heeft het Platform Erkenning Nederlandse Gebarentaal een inventarisatie gemaakt van de stand van zaken en actiepunten met betrekking tot de rol van de Nederlandse Gebarentaal en van de toegankelijkheid van de samenleving voor Doven.

Het Platform heeft deze inventarisatie gemaakt om twee redenen:

Ten eerste benadrukt deze inventarisatie het grote belang van de vijf grondrechten⁴ op basis waarvan het Platform van mening is dat de NGT zo snel mogelijk erkend moet worden:

- 1. Doven hebben recht op gebruik en bescherming van NGT*
- 2. Doven hebben recht op volwaardig lidmaatschap van de samenleving*
- 3. Doven hebben recht op onderwijs in hun eigen taal en cultuur*
- 4. Doven hebben recht op toegankelijkheid van maatschappelijke voorzieningen in Nederlandse Gebarentaal*
- 5. De culturele identiteit van Doven moet erkend worden*

Ten tweede wil het Platform aan de hand van deze inventarisatie de betrokken ministeries inzicht geven in de knelpunten ten aanzien van het maatschappelijk functioneren van Doven, en de maatregelen die op de kortst mogelijke termijn genomen moeten worden om deze knelpunten op te lossen.

Het Platform heeft dit overzicht gemaakt op basis van het rapport van de Commissie Nederlandse Gebarentaal, *Méér dan een gebaar*, verschenen in juni 1997. In dat rapport zijn aanbevelingen gedaan ten opzichte van verschillende domeinen die van belang zijn in het maatschappelijk functioneren. Dit verslag tracht een inzicht te geven in de ontwikkelingen sinds het rapport en de acties die nog uitgevoerd moeten worden.

Leeswijzer

Eerst wordt kort gekeken naar de ontwikkelingen in de doelgroep gebruikers van de Nederlandse Gebarentaal (zie paragraaf 6 van het rapport *Meer dan een gebaar (MdeG)*). Daarna wordt gerefereerd aan de domeinindeling zoals die in het rapport (MdeG) in Deel III ook gebruikt is. Daarin wordt in 8 paragrafen voor de verschillende maatschappelijke domeinen de specifieke situatie van Doven beschreven, en worden aanbevelingen gedaan voor verbetering van die situatie (zie paragrafen 10 t/m 17 MdeG). De nummeringen van de geciteerde aanbevelingen correspondeert met die van het rapport. Als laatste paragraaf is uitgebreide informatie opgenomen over de actuele ontwikkelingen m.b.t. de Doventolkvoorziening (zie bijlage 6 MdeG)

Om dit overzicht qua omvang hanteerbaar te houden worden alleen de aanbevelingen van het rapport (cursief gedrukt) herhaald alvorens er de actuele stand van zaken/actiepunten bij weer

---

³ zie bijvoorbeeld de brief aan de Tweede Kamer van de staatssecretaris van VWS van 29-6-01

⁴ deze grondrechten zijn verder besproken in een manifest van het Platform van juli 2001, verkrijgbaar bij Dovenschap of op hun website: www.dovenschap.nl

te geven. De bijhorende paragrafen worden **niet herhaald**. Ten behoeve van de leesbaarheid verdient het dan ook aanbeveling het rapport *Meer dan een gebaar* naast dit overzicht te leggen⁵.

Dit overzicht wordt afgesloten met een lijst van actiepunten die gedestilleerd zijn uit onderstaande tekst.

1. Ontwikkelingen in doelgroep (§ 6 MdeG)

De doelgroep in 1997 bevatte verschillende categorieën mensen die gebruik maken van de Nederlandse Gebarentaal (zie overzicht *MdeG* blz. 54). Bij de groep ernstig slechthorenden werd het gebruik als aanwezig maar niet groot ingeschat. Sinds 1997 is het duidelijker geworden dat deze groep veel baat heeft bij het gebruik van de NGT in het onderwijs. In de experimentele scholen in Arnhem en Zwolle wordt nu aan dove en ernstig slechthorende kinderen tweetalig onderwijs aangeboden (zie 8). Steeds meer slechthorenden maken gebruik van een Doventolk⁶. Er zijn steeds meer dove kinderen die een cochleaire implant (CI) krijgen. Zulke CI kinderen kunnen met een goede hoorrevalidatie gaan functioneren als ernstig slechthorend (zie 7) en vallen dan in deze groep. In het onderwijs aan horende kinderen met ernstige taal- en communicatieproblemen wordt ook onderzocht hoe NGT ingezet kan worden.

Doof-blinde mensen maken ook steeds meer gebruik van een aangepaste vorm van NGT, het zogenaamd 4-handen gebaarsysteem. Dit systeem is sinds kort ontwikkeld en geeft doof-blinde mensen toegang tot een volledige taal⁷. Een gespecialiseerd tolkopleiding in het 4 handen gebaarsysteem wordt aan de HvU voor deze doelgroep aangeboden (zie 10).

Door de integratie van dove kinderen op horende scholen groeit ook de belangstelling voor de cursussen NGT voor horende leerlingen. Deze leerlingen leren NGT als tweede vreemde taal.

Samengevat is het duidelijk dat het aantal NGT gebruikers toeneemt.

---

⁵ Het rapport *Meer dan een gebaar (1997)* is niet meer in druk en is alleen verkrijgbaar als fotokopie van Vi-taal, den Haag, www.vitaal.nl, of op de website van Stichting Dovenschap, www.dovenschap.nl.

⁶ Conform het rapport *MdeG* wordt de term 'doventolk' en niet 'NGT tolk' gebruikt omdat verschillende tolken hieronder vallen, bijvoorbeeld tolken die Nederlands ondersteund met gebaren aanbieden of tolken van 4-handen gebaren voor doof-blinden.

⁷ Zie het recente boek Balder A., Schermer G., Bosman I., Stiekema T., Roets L. (2000) *Communicatie met doof-blinden*. Utrecht: Het Seminarium voor Orthopedagogiek, HvU, en het Nationaal Revalidatiefonds.

2. Bestuurlijk verkeer en rechtsverkeer (§ 10 MdeG)

Ondanks de aanbevelingen is er formeel bij wet niets geregeld voor wat betreft informatie en communicatievoorziening in NGT voor dove burgers binnen de sfeer van het bestuurlijk verkeer en rechtsverkeer.

Bestuurlijke informatievoorziening

Aanbeveling 16 MdeG 1997:92:

De informatievoorziening van de overheid naar de burgers moet rekening houden met burgers met een zintuiglijke/ communicatieve handicap. Ten behoeve van dove burgers dient de overheid informatie te verspreiden in een of meer van de volgende modaliteiten:

- *Schriftelijk, in het Nederlands (op papier dan wel digitaal via bijvoorbeeld cd-rom, Internet), met specifieke aandacht voor visualisatie;*
- *In de NGT, via de omroep;*
- *In de NGT, op videocassette of digitaal*

Hiervoor is er door de Overheid nog niets geregeld. Bij de TV-uitzending van Postbus 51 (Informatie van de Overheid) is er geen ondertiteling. Wel kan men zich voor deze informatie wenden tot Internet als nieuwe informatiebron maar deze informatie is in het geschreven Nederlands. Boven de problemen van Nederlands als tweede taal voor dove mensen is het ambtelijk taalgebruik vaak nog minder toegankelijk. Verder is het de vraag of iedereen met de computer kan omgaan. In elk geval bestaat geen (algemene en maatschappelijke) informatie van de Overheid naar de dove burgers toe in NGT via cd-roms of Internet. De informatie over de Euro vormt een positieve uitzondering.

Doventolken in het bestuurlijk verkeer

Aanbeveling 17 MdeG 1997:93

Bij de formele erkenning van de NGT dient vastgesteld te worden dat de NGT een taal is waarop artikel 2:6, tweede lid AWB betrekking heeft. Tevens dient, uiteraard met betrokkenheid van het Ministerie van binnenlandse Zaken en de dovengemeenschap, een gedragslijn ontwikkeld te worden voor de inzet, kwaliteit en bekostiging van doventolken in het bestuurlijk verkeer.

In het bestuurlijk verkeer is er formeel niets geregeld voor dove mensen. De overheid heeft nog geen geëigende maatregelen genomen voor de toegankelijkheid van dit verkeer.

Doventolken in het strafrecht

Aanbeveling 18 MdeG 1997:96

In de Richtlijnen tolkenbijstand opsporingsonderzoek strafzaken dienen doven expliciet vermeld te worden als een doelgroep waarop deze richtlijnen betrekking hebben. In 1999, als deze richtlijn geëvalueerd wordt en beoordeeld wordt of een wettelijke regeling geboden is, dient bij een eventuele wettelijke regeling de positie van doven daarin expliciet geregeld te worden. Het weigeren van een tolkvoorziening zal deugdelijk moeten worden gemotiveerd. Tegen een weigering moet beroep openstaan.

In de sfeer van het strafrecht is bij wet niets geregeld t.a.v. Doventolkvoorziening bij een rechtszaak voor een dove verdachte of waar dove getuigen betrokken zijn. In het algemeen vinden de rechters het vanzelfsprekend dat een Doventolk aanwezig is voor de communicatie met een verdachte. De kosten blijken uit de “tolkenpot” van het Ministerie van Justitie betaald te worden. De rechter mag in principe de Doventolk weigeren.

Betreffende het civielrecht is er geen aparte financiële regeling getroffen. Voor deze rechtsprocedure moeten dove mensen een beroep doen op de regeling “Doventolkvoorziening leefsfeer” (18 uren per jaar). Deze uren zijn veel te weinig (zie 10).

Kwaliteit gerechts(Doven)tolk

Aanbeveling 19 MdeG 1997:98

Bij de ontwikkeling van wet- en regelgeving en bij de ontwikkeling van kwaliteitsbeleid gericht op gerechtstolken dient expliciete aandacht geschonken te worden aan de doventolken. Bij de inrichting van de tolkenopleiding dient onder meer aandacht gegeven te worden aan het specifieke karakter van gerechtstolken.

Er is binnen de tolkopleiding (nog) geen specifieke aandacht voor het functioneren van een Doventolk bij de rechtbank. In elk geval bestaat er nog geen Doventolk die gespecialiseerd is als gerechtstolk. De eisen voor deze functie zijn nog niet geformuleerd.

3. Cultuur (§ 11 MdeG)

NGT en Dovencultuur

Aanbeveling 20 MdeG 1997:101

Bij de formele erkenning van de NGT dient te worden vastgelegd dat deze erkenning zich ook uitstrekt tot de cultuur in die taal.

Ten tijde van het verschijnen van het rapport (juni 1997) was er nog bijna niets geregeld. Staatssecretaris Nuis had net de Raad voor Cultuur om advies gevraagd over een aanvraag van Vitaal. Naast Vitaal was ook Handtheater actief, en een aantal particulieren. Vitaal, de FODOK en de Amsterdamse Oudervereniging hadden een aantal videobanden geproduceerd waarin verhalen, sprookjes of jeugdfilms toegankelijk werden gemaakt voor dove kinderen met hulp van een dove verteller of een tolk NGT.

Er werd gewerkt op basis van projectsubsidies. Het officiële ‘kunstcircuit’ wees projectvoorstellen meestal af onder verwijzing naar het therapeutisch karakter van de spelactiviteit en de onvoldoende kwaliteit van de voorstellingen. Er zijn producties sinds 1997 geweest maar deze zijn door verschillende stichtingen en fondsen gefinancierd en iedere keer moest geargumenteed worden dat de NGT een taal is waarin kunstuitingen geproduceerd kunnen worden. Bijvoorbeeld werd de eerste jeugdfilm van het Cinekid Festival live getolkt in opdracht van de Amsterdamse oudervereniging (bekostigd uit de ‘tolkuren voor de leefsituatie’ van de kinderen). Andere activiteiten (zoals het tolken bij rondleidingen in het Rijksmuseum voor kinderen ‘Joost de Suppost’, het tolken van jeugdvoorstellingen van reguliere gezelschappen) werden lokaal georganiseerd, meestal door ouderorganisaties of individuele ouders en ook weer gefinancierd door het ‘poolen’ van tolkuren van de kinderen.

De Amsterdamse Oudervereniging verwierf fondsen voor het tolken in NGT van een aantal jeugdfilms op video. De FODOK vervaardigde een drietal banden met sprookjes. Al deze initiatieven waren afkomstig uit de belangenorganisaties. Een uitzondering hierop waren de Gay Games van 1999, waar vanuit de organisatie het initiatief werd genomen een groot aantal voorstellingen en liedjesprogramma's toegankelijk te maken door Doventolken.

Daarnaast waren een aantal tolken actief bij het toegankelijk maken van muziek en andere theatervoorstellingen; deze activiteiten waren meestal ook bekostigd vanuit de uren leefsfeer van de dove deelnemers.

Politieke verantwoordelijkheid

Aanbeveling 21 MdeG 1997:101

Vanuit een generale politieke verantwoordelijkheid voor de NGT dient de overheid financiële ruimte te scheppen voor een stimulerend beleid gericht op de ontwikkeling van kunstproducties in de NGT.

Er is inmiddels een cultuurnota verschenen van de Raad voor Cultuur waarin kunstuitingen in NGT expliciet genoemd zijn. Fondsen blijken problemen te hebben met het beoordelen van kunstuitingen in de NGT. Het Fonds voor de Letteren heeft het initiatief genomen om hiervoor criteria te ontwikkelen. In mei 2001 werd een studiedag georganiseerd voor de

andere Fondsen en beleidsmakers, in eerste instantie bedoeld als kennismaking met kunstuitingen in NGT, in tweede instantie bedoeld als aanzet om te komen tot dergelijke criteria. Er waren niet al te veel beleidsmakers van kunstfondsen aanwezig, maar de dag was een eerste aanzet. Op deze dag zijn er voorstellen gedaan voor het instellen van een speciale commissie om projecten in NGT te bevorderen (op verschillende manieren) en criteria te ontwikkelen om aanvragen te beoordelen.

Er zijn kleine ontwikkelingen waar te nemen: Handtheater heeft een structurele subsidie voor 4 jaar ontvangen, zowel van de Rijksoverheid als van de Gemeente Amsterdam. Naast voorstellingen realiseert Handtheater ook schoolprojecten i.s.m. Dovenscholen. Hiervoor worden projectsubsidies toegekend. Vitaal strijdt nog steeds voor structurele subsidie en zet haar activiteiten voort op basis van vrijwilligerswerk en projectsubsidies. De Stichting Lezen heeft de jaarlijkse voorleesvertelwedstrijd voor dove kinderen als structurele activiteit opgenomen in de subsidietoekenning.

Toegankelijkheid van de cultuur in het Nederlands

Aanbeveling 22 MdeG 1997:102

De overheid dient voorstellen te ontwikkelen om te toegankelijkheid van musea en culturele voorstellingen ten gunste van dove bezoekers te bevorderen.

Een aantal reguliere (jeugdtheater) gezelschappen heeft (op basis van vrijwilligheid en eigen initiatief) bij iedere nieuwe voorstelling een aantal voorstellingen met en Doventolk gepland (bijvoorbeeld 'Opus One' en 'V.O.F. de Kunst', 'Melody Productions'). In het geval van Opus One vroeg het gezelschap zelf met succes geld aan bij het Ministerie van OC en W voor het tolken van 10 voorstellingen.

De Amsterdamse Oudervereniging is een belangrijke motor geweest in het toegankelijk maken van voorstellingen en Nederlandstalige films. Vanuit de Vereniging wordt nu in samenwerking met een tweetal betrokken en ervaren tolken een Stichting opgericht met deze doelstelling, om de continuïteit van dergelijke projecten te waarborgen. Fondsen geven relatief makkelijk geld voor het toegankelijk maken van Jeugdfilms, maar over een aanvraag voor een vierjarenfinanciering van de Amsterdamse Oudervereniging voor de productie van een aantal getolkte films en voorstellingen per jaar (er werd sinds 1997 nog een aantal producties gerealiseerd en de nodige expertise op dit gebied opgebouwd), zowel voor kinderen als volwassenen, is door de Raad voor Cultuur negatief geadviseerd aan de minister van Cultuur, staatssecretaris van der Ploeg. Het argument was dat het hier niet ging om een originele kunstuiting. Tegen het advies is beroep aangetekend maar dit is afgewezen.

In het algemeen dient veel meer ruimte te komen voor het toegankelijk maken van kunstproducties en Nederlandse cultuur. Naast de algemene aanbevelingen 20, 21, en 22 uit het rapport, zien wij de volgende aandachtspunten:

- Er zullen structurele middelen moeten komen om de ontwikkeling van cultuuruitingen in NGT te bevorderen. Daarvoor is geld nodig, maar ook een visie.
- Voorwaardenscheppend beleid is noodzakelijk, zodat voldoende ruimte kan worden gegeven aan de ontwikkeling van nieuwe kunstvormen en de ontwikkeling van kunstenaarschap in NGT. Ook in dit geval geldt dat opleiding nodig is en dat kennis overgedragen moet worden. Brede oriëntatie van leerlingen in het kunstonderwijs zal mogelijk gemaakt moeten worden om zo'n eigen plek te kunnen creëren. Er zal een beleid moeten komen waarin de opbouw van een Nederlandse traditie van Dovencultuur wordt gestimuleerd. Behalve aan middelen en visie, zal er ook behoefte zijn aan scholing. Het is noodzakelijk dat buitenlandse (dove) kunstenaars kunnen worden uitgenodigd voor het geven van cursussen, masterclasses etc.
- In het Dovenonderwijs zou meer aandacht moeten komen voor creatieve vakken en kennismaking met cultuuruitingen. Op de meeste Dovenscholen is er weliswaar een

vak Dovencultuur, maar in het (lager en middelbaar) Dovenonderwijs is een schrijnend gebrek aan creatieve en cultuurvakken op het rooster (niet alleen drama, maar ook beeldende kunst en film/video kunst). Hier zou de nodige aandacht aan besteed moeten worden.

- In aansluiting daarop: opleidingen bij theaterscholen, kunst- en filmacademies etc. zouden beter en speciaal toegankelijk gemaakt moeten worden voor dove leerlingen.
- Er zouden werkbeurzen moeten komen voor stages en cursussen bij buitenlandse gezelschappen/kunstenaars
- Er zou een commissie moeten komen (conform de voorstellen gedaan op de dag over NGT en kunst) die kunstuitingen in NGT beoordeelt en projectsubsidies kan uitgeven.

4. Media (§ 12 MdeG)

Ondertiteling

Aanbeveling 23 MdeG 1997:104

De overheid dient te waarborgen dat een zo groot mogelijk deel van de televisieprogramma's van zowel de publieke als commerciële omroepen wordt ondertiteld.

De situatie is enigszins verbeterd sinds het rapport. Toen was 20-30% van de televisie programma's ondertiteld via teletekst waarvan geen enkele door de commerciële omroepen. Nu wordt 50% van de televisieprogramma's van de publieke omroepen ondertiteld via teletekst; 1 programma (GTST) van de commerciële omroep wordt ook via teletekst ondertiteld. Dit is het resultaat van krachtige lobbies en protestacties uit de Dovenwereld. Bij het beslissen over de programma's die voor ondertiteling worden aangemeld, wordt gekeken welke programma's relevant zouden zijn en in de 'top' van de best bekeken programma's staan. Daarnaast wordt ondertiteld bij belangrijke sportevenementen (olympische spelen, mondiale voetbaltoernooien) en bij nieuws over het koninklijk huis (verlovingen, huwelijken). Ten aanzien van kinderprogramma's ligt bij beslissing over ondertiteling de nadruk bij informatieve programma's en niet bij amusement. Zo wordt voor kinderen geen enkel amusementsprogramma ondertiteld (zoals Alles Kits of Villa Achterwerk), maar slechts het Jeugdjournaal, Klokhuis en Willem Wever.

De dienst Ondertiteling van Teletekst verklaart dat het de bedoeling is dat in 2003 80% van alle programma's wordt ondertiteld.

Nog steeds worden beslissingen over welke programma's voor ondertiteling in aanmerking komen, genomen op basis van kijkcijfers. De kwaliteit van de ondertiteling moet verbeterd worden. Vooral bij 'live' programma's is de kwaliteit vaak beroerd. Er wordt al jaren gepleit voor het instellen van een gebruikerspanel. Doven (en slechthorenden) dienen als doelgroep een belangrijke stem te krijgen in de kwalitatieve en kwantitatieve eisen van ondertiteling.

Gebarenpostzegel

Aanbeveling 24 MdeG 1997:105

De overheid dient met publieke en commerciële omroepen tot afspraken te komen met betrekking tot het gebruik van de gebarenpostzegel, welke afspraken periodiek op grond van nieuwe mogelijkheden tengevolge van technische ontwikkelingen bijgesteld dienen te worden.

Hier is een kleine verbetering ingetreden. Er worden dagelijks een aantal Journaaluitzendingen getolkt (altijd korte journaals) en het Jeugdjournaal wordt dagelijks (rond het middaguur) uitgezonden in een getolkte versie. Wat was gestart als een experiment werd onlangs geslaagd verklaard, zodat het tolken voorlopig wordt voortgezet. Daarnaast wordt de troonrede elk jaar getolkt. Incidenteel (zoals bij de intocht van Sinterklaas dit jaar) worden uitzendingen voorzien van een Doventolk. Deze uitzending trok overigens meteen een enorm kijkerspubliek.(186.000) Uit cijfers van de NPS, en reacties die binnengekomen zijn,

blijkt dat hierbij ook horende kijkers zijn. De NPS heeft veel positieve reacties gekregen; kijkers die 'zijn blijven hangen' vonden de tolk een 'toegevoegde waarde hebben'. Het monteren van een gebarentolk in beeld is van recente datum en kan veel uitgebreider. Ook is hier nog weinig technische expertise en zou grotere kennis van de specifieke eisen bij het tolken in NGT verder moeten worden ontwikkeld. Daarbij speelt het inzetten van de deskundigheid en de expertise van de tolken en de doelgroep een onontbeerlijke rol.

TV-Programma in de NGT

Aanbeveling 25 MdeG 1997:106

De overheid dient met een of meer omroepen tot afspraken te komen over een wekelijkse uit te zenden TV-programma in en over de NGT en dovencultuur.

Er is nog steeds geen eigen TV programma voor doven. Dit is niet alleen een belangrijke middel om de Gebarentaal te verspreiden (uitbreiding gebarenschat en natuurlijk middel om standaardisatie in de hand te werken) maar des te meer om Doven zelf de kans te geven hun cultuur en de uitingen daarvan – deels - toegankelijk te maken voor de horende samenleving. Er begint in november 2001 een Teleac cursus NGT voor beginners. Parallel hieraan begint een soapserie *Kwartelhof* waarin een doof meisje die in NGT communiceert, haar beleving van de horende wereld weergeeft. Dit zijn nuttige programma's die voorlichting geven aan horende mensen maar zijn geen vervanging voor een eigen programma voor Doven zoals al jaren bestaat in Engeland (*See Hear*). De staatssecretaris voor Cultuur, Van der Ploeg, heeft wel de wenselijkheid uitgesproken van een eigen televisieprogramma voor Doven en er zijn regelmatig geruchten dat het er binnenkort van zal komen. Maar er is nog geen definitieve planning.

Naast de aanbevelingen 23, 24 en 25 uit het rapport zijn er de volgende extra aandachtspunten:

- Opleiding en scholing van dove mensen voor functies als programmamaker, cameraman/vrouw, technicus etc. Dat is een heel belangrijk en veel vergeten aspect van het hele emancipatiestreven van Doven: dat er zo'n achterstand is in vakkennis en praktische vaardigheden. Opleidingsmogelijkheden ontbreken in principe of zijn in de praktijk zo ontoegankelijk, dat hier geen expertise wordt opgebouwd. als doelgroep een belangrijke stem te krijgen in de kwalitatieve en kwantitatieve eisen van ondertiteling.
- Overigens dient er ook op het gebied van de zogenaamde nieuwe media een (overheids)beleid ontwikkeld te worden dat zich specifiek richt op de belangen van Doven, met name t.a.v. de communicatieve mogelijkheden van deze media. Hieronder wordt niet alleen de mogelijkheden van het Internet begrepen, maar ook die van mobiele telefoons (en de mogelijkheden voor bijvoorbeeld landelijke waarschuwingssystemen voor Doven via deze telefoons) en beeldtelefoons.
- De mogelijkheden van Internet als communicatiemiddel dienen beter gebruikt te worden door dienstverlenende semi-overheidsinstanties: bijvoorbeeld de mogelijkheid om digitaal aangifte te doen bij de politie. Recentelijk heeft de staatssecretaris VWS, mevrouw Vliegthart - ondermeer - een dove ambassadeur benoemd in het kader van de campagne 'drempels weg'. De campagne heeft tot doel het internet beter toegankelijk te maken voor gehandicapten, dus ook voor Doven.

5. Arbeidsmarkt (§ 13 MdeG)

Doventolken in de werksfeer

Aanbeveling 26 MdeG 1997:109

Doven dienen op basis van gelijkheid deel te kunnen nemen aan het arbeidsproces in brede zin en hebben derhalve recht op het gebruik van een doventolk in dat kader, hetgeen in elk geval betrekking heeft op:

- *Arbeidsbemiddeling*
- *Sollicitatie*
- *Intern (werk)overleg*
- *Vakbondswerk*
- *Participatie in de ondernemingsraad*
- *Communicatie met klanten en externe relaties van de arbeidsorganisatie*
- *Scholing in het kader van de arbeid*
- *Ontslag en reorganisatie*

Sinds 1 juli 1998 kunnen dove mensen voor hun werksfeer een beroep doen op de Wet (Re)integratie Arbeidsgehandicapten (REA) ter verkrijging van een Doventolk, zoals aanbevolen in het rapport (zie 10). Door deze wet wordt er voorzien in subsidiemogelijkheden en andere instrumenten voor mensen met een arbeidshandicap om hen aan het werk te houden of (weer) aan het werk te krijgen. Dove mensen kunnen deze voorziening als persoonsgebondenbudget via Uitvoeringsinstellingen voor Sociale Zekerheid (UVI) verkrijgen. De Doventolkvoorziening moet betrekking hebben op de communicatie van de dove werkers die direct met de werksfeer te maken hebben. Het is niet duidelijk of de regeling voor de Doventolkvoorziening ook ruimte laat voor aspecten zoals het vakbondswerk e.d..

In het kader van de Wet REA kunnen dove mensen ook in aanmerking komen voor een Doventolk voor het regulier voortgezet onderwijs (zie 8). Het is niet duidelijk of dit voor alle opleidingen geldt.

Dove werkers in WSW-verband vallen buiten de REA-regeling, omdat men ervan uitgaat dat bij deze werkvoorziening toch voldoende faciliteiten aanwezig zijn voor de arbeidsparticipatie. In de meeste gevallen wordt bij werkoverleg waarbij dove mensen betrokken zijn, een Doventolk beschikbaar gesteld en de kosten worden betaald uit de middelen van de WSW zelf. In het algemeen gaat het hier redelijk goed maar de werkgevers Beslissen over faciliteiten. Een dove medewerker in een bedreigde positie moet tolkuren voor bijvoorbeeld een gesprek met de vakbond beschikbaar maken uit de 'leefuren' (zie 9).

Bekostiging Doventolken in de werksfeer

Aanbeveling 27 MdeG 1997:109

De financiering van de doventolken in de werksfeer dient bij voorkeur te geschieden in het kader van de toekomstige Wet op de reïntegratie

Dove medewerkers kunnen 15% van de effectieve werktijd over een Doventolk beschikken vergeleken met 10% in 1997. De regelgeving en de tarifiering worden overigens bepaald door LISV.

Substantiële verhoging aantal tolkuren in de werksfeer

Aanbeveling 28 MdeG 1997:110

Een substantiële verhoging van het aantal tolkuren in de werksfeer is dringend nodig. Bij de toekenning van tolkuren moet de hoogte niet afhankelijk zijn van een algemeen geldend maximum aantal uren, maar bepaald worden door de mate van communicatie met horenden die het beroep vereist.

Binnen de wet REA bestaat de hardheidsclausule voor een extra aantal tolkuren. In 1997 wat in de praktijk een maximum van 20%, onder de REA wet is het maximum aantal uren (nog) niet bekend.

Snelle procedure toekenning tolkuren in de werksfeer

Aanbeveling 29 MdeG 1997:110

Toekenning van tolkuren in de werksfeer dient te geschieden in een eenvoudige en korte procedure, die gekenmerkt wordt door een marginale toetsing van de redelijkheid van het verzoek in relatie tot de aard van het beroep en de in dat kader vereiste mate van communicatie met horenden.

Over het algemeen verloopt de administratieve procedure bij een tolkaanvraag bij de UVI soepeler dan in het verleden bij het LISV. Deze procedure loopt op dit moment iets stroever door personeelsgebrek bij de uitvoerende instantie.

6. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (§ 14 MdeG)

NGT in de hulpverlening

Aanbeveling 30 MdeG 1997:115

In de hulpverlening aan dove cliënten in zowel de algemene gezondheidszorg als in de geestelijke gezondheidszorg en in het maatschappelijk werk dient de NGT gebruikt te kunnen worden. Dit impliceert dat het meest essentiële voorlichtingsmateriaal ook in de NGT op video beschikbaar is, en dat in directe communicatie met hulpverleners de NGT gebruikt kan worden, hetzij door inschakeling van doventolken – te bekostigen vanuit AZBW- hetzij door NGT-vaardige hulpverleners.

Bij veel instellingen wordt steeds meer gebruik gemaakt van doventolken of de NGT of NmG (Nederlands ondersteund met gebaren) vaardigheid van hulpverleners. In de zorg aan volwassen en oudere Doven is noodzakelijk dat er een aanbod is van verschillende communicatievormen, dit mede in het licht van de taalopleidingen die dove mensen vroeger hebben gehad. In de zorg aan (oudere) Doven is op de eerste plaats van belang dat er op een zodanige manier gecommuniceerd wordt dat wordt tegemoet gekomen aan de wensen en behoeften van de (oudere) Doven. Binnen de groep Doven die zijn opgeleid vóór de invoering van tweetaligheid is de diversiteit aan communicatievormen groot. Derhalve dienen aan oudere Doven verschillende communicatievormen zoals NMG, spraakafzien, schrijftolk, vierhanden gebaren e.d. aangeboden te worden. De invoering van NGT mag het gebruik van andere communicatievormen niet uitsluiten, maar moet daar juist meer ruimte voor bieden.

Financiering en organisatie van tolken in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening ligt nog steeds bij de individuele cliënt. Dit moet verlegd worden naar de zorgaanbieder. In de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening is de communicatie niet voorspelbaar of planbaar voor een individuele dove cliënt. Bij veel behandelingen is het aantal 'leefuren' (zie 9) duidelijk tekort.

Voorlichtingsmateriaal is niet standaard op video. In het klein aantal gevallen waar dit bestaat is het bekostigd vanuit de instelling.

Naast de aanbeveling 30 uit het rapport zijn er de volgende extra aandachtspunten:

- Tolken in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening vraagt specifieke kennis en vaardigheden. Tolken moeten de mogelijkheid krijgen om zich te specialiseren in de (Geestelijke) gezondheidszorg.
- Er dient op de gebieden van gezondheidszorg, verzorging en verpleging, de geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijk werk voor Doven een categorale certificering te komen voor zorgaanbieders (instellingen) aan dove mensen. Vervolgens dienen eisen te worden geformuleerd waaraan reguliere of categorale zorgaanbieders moeten voldoen in de verzorging en behandeling van dove mensen. Op basis van een inventarisatie wordt een duidelijk overzicht gemaakt van categorale zorgaanbieders t.b.v. Doven en slechthorende mensen. Iedere categorale zorgaanbieder stelt in overleg met de cliëntorganisaties basisvoorwaarden en kwaliteitseisen op waaraan voldaan moet worden om in aanmerking te komen voor certificering. Cliëntorganisaties treden

in overleg met de overheid (VWS) aan welke eisen reguliere zorgaanbieders moeten voldoen in de zorg en behandeling van dove en slechthorende cliënten.

In relatie met de erkenning van gebarentaal zijn een aantal factoren te noemen waaraan de categorale zorgaanbieders zouden moeten voldoen om in aanmerking te komen voor certificering. Onderdelen van het certificeringsplan zijn o.a.:

- Een communicatiebeleid en communicatiewerkplan.
  - Een opleidingsbeleid (medewerkers) t.a.v. NGT en overige communicatievormen en Dovencultuur.
  - Een protocol t.a.v. inzet en kwaliteit van tolken.
  - Een plan van eisen t.a.v. een brede inzet van audio-visuele communicatiemogelijkheden en hulpmiddelen.
  - Een plan hoe de categorale zorgaanbieder binnen en buiten de instelling bekendheid en gebruik van NGT zal stimuleren.
  - Personeelsbeleid t.a.v. het stimuleren dat er meer dove en slechthorende mensen werkzaam zijn bij de zorgaanbieder.
- Uit diverse onderzoeken blijkt dat er een relatie is tussen enerzijds communicatieproblemen en vroeger niet zijn opgevoed in tweetaligheid en anderzijds de grotere incidentie van psychische problemen bij Doven. Er dient nader onderzoek plaats te vinden over deze samenhang.
  - In onderzoek en behandelingen bij categorale zorgaanbieders dienen communicatieonderzoek en communicatietrainingen standaard een onderdeel te zijn.

7. Gezinsbegeleiding (§ 15 MdeG)

Doelgroep gezinsbegeleiding

Aanbeveling 31 MdeG 1997:118

Gezinsbegeleiding richt zich nu op (ouders van) prelinguaal dove kinderen in de leeftijd 0 - 5 jaar. De begeleiding van ouders waarvan het kind na het 3^e jaar doof is geworden dient tot het leeftijd van 7 jaar gecontinueerd te worden.

De doelgroep is gebleven 0 tot 5 jaar en is niet uitgebreid tot 7 jaar. In de loop van de tijd is er wel differentiatie in de doelgroep 0 tot 5 jaar opgetreden. Het blijkt dat dove kinderen steeds jonger worden aangemeld. In 1997 lag de aanmeldingsleeftijd rond de twee jaar. Anno 2000 is deze circa 18 maanden. Dit gegeven heeft tot gevolg dat een groter aantal kinderen in de gezinsbegeleiding zitten dan oorspronkelijk begroot was. De binnenkort als populatiescreening te verwachten invoering van de neonatale gehoorscreening zal zich deze leeftijd nog drastischer verlagen. De screening die op de 4^e levensdag wordt uitgevoerd, betekent dat kinderen binnen 6 weken na de geboorte bij een Audiologisch Centrum kunnen worden aangemeld om de aard en mate van het gehoorverlies vast te stellen. Het streven is dan ook om op de leeftijd van enkele maanden een kind en zijn ouders aan te melden bij de gezinsbegeleiding voor ernstig auditief gehandicapte kinderen. Het is belangrijk dat de gezinsbegeleiding kan starten voor de 6^e levensmaand. Onder die conditie met uiteraard een efficiënte en effectieve begeleiding heeft het dove kind de beste kansen om op gebied van taal zich te ontwikkelen.

Daarnaast neemt het aantal niet Nederlands sprekende gezinnen in begeleiding toe. Bovendien lijkt het aantal kinderen met meervoudige handicaps toe te nemen.

De verstrekking van cochleaire implantatie (CI) aan kinderen verandert ook de doelgroep. De gezinsbegeleidingsdiensten worden ook vaker met de ouders van zulke kinderen geconfronteerd. De diensten hebben de taak om ouders te informeren over CI en spelen een rol bij de aanmelding bij een CI-team. Na de CI-operatie wordt de begeleiding weer door hen

opgepakt. De ontwikkeling omtrent de CI kan niet los gezien worden van de neonatale gehoorscreening. Nu kinderen op jongere leeftijd worden opgespoord, kan CI in principe ook worden toegepast bij jongere dove kinderen. In het onlangs verschenen advies van de gezondheidsraad aan de minister van VWS⁸ wordt geadviseerd om naast de 2 bestaande CI centra nog 2 centra operationeel te laten worden. Een afgestemde samenwerking met de gezinsbegeleidingsdiensten wordt daarbij als noodzakelijk zien.

De beschreven differentiatie in de doelgroep brengt met zich mee, dat een groter aantal gezinnen met complexere vragen gezinsbegeleiding moet worden geboden. Bij de subsidiegevers (College van Zorgverzekeraars) is dit probleem medio 2001 namens de zeven gezinsbegeleidingsdiensten besproken met het doel de totale beschikbare subsidiesom op te hogen.

Doorgaande scholing voor ouders

Aanbeveling 32 MdeG 1997:118

Het is van belang dat ouders zich, na de periode waarin een beroep gedaan kan worden op de gezinsbegeleiding, verder kunnen bekwamen in de NGT teneinde een zo optimaal mogelijke communicatie met het kind te kunnen onderhouden. Uit oogpunt van continuïteit in de scholing ligt het voor de hand dit te laten verzorgen door de instellingen voor gezinsbegeleiding, bekostigd uit de AWBZ.

Er is nog geen regeling gekomen voor de scholing van ouders vanuit de gezinsbegeleiding na 5 jaar. Het is wel zo dat vanuit een aantal Instituten voor Doven als Regionale Expertise Centra cursussen voor ouders en andere familieleden worden georganiseerd. Deze worden voorlopig gefinancierd door de AWBZ regelingen.

Gedifferentieerd aanbod NGT

Aanbeveling 33 MdeG 1997:118

De commissie stelt voor om het Nederlands Gebarent centrum een gedifferentieerd aanbod te laten ontwikkelen en aan te bieden, bestaande uit in elk geval:

- *Algemeen groeps cursussen NGT (in de vorm van contactonderwijs);*
- *Talen practicum*
- *Zelfinstruerende leermiddelen voor gevorderde ouders ten behoeve van het bijhouden en verder ontwikkelen van de vaardigheid in NGT na afloop van de periode van gezinsbegeleiding.*

De gezinsbegeleidingsdiensten bieden verschillende cursussen aan. De gezinsbegeleidingsdiensten bieden NGT ouder modules (OM) aan de ouders: Thuislessen (OM1), groepslessen ongeveer tot 3 jaar (OM 2 t/m OM3). Daarna worden vervolg NGT cursussen aangeboden afhankelijk van gemaakte afspraken met school of via de gezinsbegeleidingsdienst of via de school in samenwerking met de gezinsbegeleidingsdienst. Daarnaast bieden de gezinsbegeleidingsdiensten in de periode tot het derde jaar een voorleescursus en de cursus "omgaan met je dove kind". Vanwege de jongere aanmeldingsleeftijd door de neonatale gehoorscreening moeten deze cursussen toegesneden worden op de jongere leeftijd. Zo worden in dit kader bij de SGA een cursus preverbaal ontwikkeling gemaakt en video observatie programma's. De ontwikkeling van deze cursussen valt buiten de financiering van de gezinsbegeleiding.

In de context van de differentiatie binnen de doelgroep dient er geïnventariseerd te worden welke behoeften er leven bij de gezinsbegeleidingsdiensten en hoe daar op een taalkundige en pedagogische verantwoorde wijze vorm aan kan worden gegeven. Het aanbod moet bijvoorbeeld afgestemd worden op de ouders van zeer jonge kinderen. Met dit doel is onlangs op het initiatief van de Landelijke Commissie Gezinsbegeleiding een platform opgericht om samen met de betrokken oudervereniging een project te starten om aan deze doelstelling te

⁸ Cochleaire implantatie bij kinderen, Gezondheidsraad nr 2001/21

werken⁹. Het moet ook duidelijk worden welke rol de NGT speelt in de begeleiding van dove kinderen met een CI. Er zullen op de doelgroep toegesneden (onderdelen van) programma's moeten worden ontwikkeld.

De Landelijke Commissie Gezinsbegeleidingsdiensten (LCG) rekent het tot haar taak om op deskundige wijze invulling te geven op deze vragen.

Naast de aanbevelingen 31, 32 en 33 is er het volgende aandachtspunt:

- Middelen moeten beschikbaar komen voor het onderzoeken van de behoeftes van ouders en kinderen in de steeds diverse doelgroep voor de gezinsbegeleidingsdiensten en van de mogelijke vormen van de scholing van ouders en een tweetalig aanbod (NGT en Nederlands).

8. Onderwijs (§ 16 MdeG)

NGT verwerving in het speciaal onderwijs

Aanbeveling 34 MdeG 1997:121

Vroegdove kinderen dienen bij voorkeur in elk geval de onderbouw en middenbouw van het basisonderwijs te volgen in het speciaal onderwijs.

Kinderen hebben de mogelijkheid op de scholen van de 4 Doveninstituten de NGT te verwerven in het tweetalig onderwijs en in de nieuwe experimentele scholen in Arnhem en Zwolle voor dove en slechthorende kinderen voornamelijk in de onderbouw en middenbouw. Niet alle ouders kiezen voor deze tweetalige onderwijssetting.

Integratie in het voortgezet onderwijs

Aanbeveling 35 MdeG 1997:123

Dove kinderen dienen het voortgezet onderwijs waar mogelijk in reguliere scholen voor voortgezet onderwijs te volgen. De tolkfaciliteiten dienen hierop te worden afgestemd; tevens dienen er voor geïntegreerde dove scholieren terugkomactiviteiten ontwikkeld te worden.

Er zijn weinig ontwikkelingen hier te melden. De ontwikkeling van Regionale Expertisecentra (REC) zijn landelijk volop in gang. Vanuit deze REC's zal op verschillende manieren samenwerking tussen speciaal onderwijs voor Doven (en slechthorenden) en het regulier onderwijs nader vorm krijgen. Er zijn enkele kinderen geïntegreerd waarbij blijkt dat de tolkfaciliteit veel te krap is.

Integratie via de Ruzzak in basis en voorgezet onderwijs

Aanbeveling 36 MdeG 1997:123

Bij het opstellen van protocollen in het kader van het beleidsplan De Ruzzak (1996) dient in overleg met dovenscholen en ouderorganisaties een handreiking opgesteld te worden voor scholen en ouders met betrekking tot mogelijke 'pakketten' van onderwijs, zorg en begeleiding, rekening houdend met het feit dat de NGT de natieve taal van doven is. Inzet van doventolken bij het geïntegreerd volgen van onderwijs mag niet ten laste komen van het Ruzzakbudget.

Zoals hierboven al vermeld zijn er nog weinig ontwikkelingen hier te vermelden.

Nascholing van leerkrachten in geïntegreerde settings

Aanbeveling 37 MdeG 1997:124

Ten behoeve van leerkrachten die in een geïntegreerde setting onderwijs geven aan een of meer dove kinderen dient een nascholingsaanbod ontwikkeld te worden.

Er is niets geregeld. In de weinig gevallen van integratie wordt per geval uitgezocht hoe de horende leerkracht aan informatie kan komen. Dit is ver van bevredigend.

---

⁹ de Fenac en Foss/Bosk zitten ook in dit landelijke platform gezinsbegeleiding.

Tweetaligheid als didactisch principe in het dovenonderwijs

Aanbeveling 38 MdeG 1997:124

Als didactisch uitgangspunt dient in het dovenonderwijs het concept van tweetaligheid gehanteerd te worden.

Alle 4 Doveninstituten en de experimenteerscholen in Arnhem en Zwolle hebben inmiddels een tweetalig programma. De Koninklijke Ammanstichting begon met tweetaligheid in een experimentele klas in 1994. Sindsdien hebben alle andere scholen hun tweetalig beleid uitgewerkt en zijn bezig om dit beleid te implementeren.

De Stuurgroep NGT is gestart in 1998 met een aantal projecten gefinancierd vanuit de Ministerie OC & W. In één van deze projecten zijn tweetalige leerplannen ontwikkeld die in de 4 Instituten en scholen geïmplementeerd kunnen worden. Alle scholen werken samen onder projectcoördinatie van het Nederlands Gebarencentrum, en met ondersteuning van het Centrum Educatieve Dienstverlening Rotterdam, aan de ontwikkeling van de leerplannen NGT, Nederlands als tweede taal en Dovencultuur. Voor deze leerplannen zijn inmiddels doelstellingen geformuleerd en globale leerstoflijnen ontwikkeld. Momenteel wordt onderwijsleermateriaal bewerkt en ontwikkeld, de inschatting is dat nog vijf jaar gemoeid zijn met de uiteindelijke vormgeving en implementatie van deze leerplannen.

De opbrengsten van de projecten GIDS, Evident en Visicast zullen op termijn bijdragen aan de inzet van multi-media-technieken ten behoeve van het tweetalig onderwijs.

NGT als instructietaal in het dovenonderwijs

Aanbeveling 39 MdeG 1997:125

De NGT dient in het dovenonderwijs als de primaire instructietaal (de taal waarin het onderwijs in alle zaakvakken wordt gegeven) gebruikt te worden.

NGT is de instructietaal ten minste bij sommige lessen in alle instituten en scholen. Dit is ook afhankelijk van de beschikbaarheid van dove leerkrachten of horende leerkrachten met goede NGT kennis, zodat dit aspect in de Instituten en scholen enigszins kan verschillen.

Bij Guyot, bijvoorbeeld, is NGT voer- en instructietaal in het hele onderwijsaanbod in de tweetalige groepen, inclusief het vakonderwijs. Het Nederlands wordt als tweede taal aangeboden:

- Geïntegreerd, in het kleuterprogramma, en als vak, vanaf groep 3;
- Gesproken Nederlands binnen (groeps-)logopedie vanaf de instroomgroep.

Als methoden worden gebruikt: Taalplan Kleuters(lexikon), Groei en Leespad.

NGT als vak in het dovenonderwijs

Aanbeveling 40 MdeG 1997:125

De NGT dient als vak plaats te krijgen in onderwijsprogramma's van het dovenonderwijs. Het ontwikkelen van een leerplan en methodes dient met spoed ter hand genomen te worden, waarbij het Nederlands Gebarencentrum een belangrijke rol behoort te vervullen.

In alle Doveninstituten en scholen wordt het vak NGT aangeboden in de tweetalige klassen. Bij de Koninklijke Ammanstichting, bijvoorbeeld, staat het vak voor minimaal 2 uren op het lesrooster. In sommige MG-groepen wordt het vak vaker aangeboden. De leerplan en methodes zijn nog in ontwikkeling vanuit de Nederlands Gebarencentrum. Het vak Dovencultuur wordt ook overal aangeboden.

Nascholing medewerkers doveninstituten

Aanbeveling 41 MdeG 1997:126

Op korte termijn dient een intensief nascholingstraject NGT ontwikkeld en gerealiseerd te worden voor medewerkers van de doveninstituten.

Alle instituten werken aan de NGT scholing van hun medewerkers en melden dat een sterke groei is gekomen in het inzicht in de nut van tweetalig onderwijs. Gezien de verschillen in de al aanwezige vaardigheid bij de leerkrachten hebben de scholen verschillende

trainingstrajecten moeten opzetten. Bij Effatha S.O. bijvoorbeeld hebben vrijwel alle medewerkers de eersten modulen NGT afgerond. Naast NGT-cursussen wordt ook NGT-coaching aangeboden. Samenwerking met een dove collega blijkt een belangrijke factor in het verhogen van de NGT-vaardigheid en het maken van de gewenste cultuuromslag van medewerkers.

Integratie via het Rugzak in het voortgezet onderwijs

Aanbeveling 42 MdeG 1997:128

Bij het opstellen van protocollen in het kader van het beleidsplan De Rugzak (1996) dient in overleg met dovenscholen en ouderorganisaties een handreiking opgesteld te worden voor scholen en ouders met betrekking tot mogelijke 'pakketten' van onderwijs, zorg en begeleiding, rekening houdend met het feit dat de NGT de natieve taal van doven is. Inzet van doventolken bij het geïntegreerd volgen van onderwijs mag niet ten laste komen van het Rugzakbudget.

Zoals boven al vermeld, zijn er weinig ontwikkelingen hier te melden. De ontwikkeling van Regionale Expertisecentra is landelijk volop in gang. Vanuit deze REC's zal op verschillende manieren samenwerking tussen speciaal onderwijs voor Doven en slechthorenden en het regulier onderwijs nader vorm krijgen.

Doventolken in het voortgezet onderwijs

Aanbeveling 43 MdeG 1997:128

Er moet van worden uitgegaan dat bij integratie in het voortgezet onderwijs de inzet van een doventolk in de regel vereist is. Er dient daarvoor in principe recht te zijn op een doventolk. Met betrokkenheid van dovenorganisaties en Gehandicaptenraad dient een protocol te worden opgesteld voor de procedure langs welke de hoeveelheid tolkuren wordt bepaald.

Er zijn een aantal dove kinderen die in NGT communiceren, geïntegreerd waarbij blijkt dat de tolkfaciliteit veel te krap is.

Examinering van doven in het voortgezet onderwijs

Aanbeveling 44 MdeG 1997:128

In aansluiting op de huidige regelingen in het examenbesluit dient de mogelijkheid ter worden geschapen om mondelinge examenonderdelen af te nemen met gebruikmaking van een doventolk.

Hier zijn er geen ontwikkelingen te melden.

Toegankelijkheid van het hoger onderwijs

De toelatingseisen (colloquium doctoraal) zijn nog niet aangepast. Er is nog steeds géén algemene regeling om dove studenten makkelijk toegang te verschaffen tot het Hoger Onderwijs. Iedere instelling heeft een eigen regeling. Studentendecanen zijn verschillend ingelicht over de problemen en mogelijkheden zodat sommige studenten meer problemen tegenkomen. De Faculteit der Geesteswetenschappen / UvA is bezig het colloquium doctum regeling aan te passen voor dove studenten. Maar ook hier is geen centraal beleid.

Doventolken in het hoger onderwijs

Aanbeveling 45 MdeG 1997:130

Aanvragen voor een doventolk in het hoger onderwijs dienen slechts marginaal te worden getoetst, zonder gebruikmaking van een arbeidsmarkt criterium.

De aanvragen blijken redelijk goed te verlopen behalve dat de procedure nog heel lang duurt. Het is mogelijk om een tolk aan te vragen vanuit de REA wet (zie 10). Het is niet precies bekend hoe vaak een aanvraag afgewezen wordt. De beschikbaarheid van een geschikte tolk is het grotere probleem.

Notetakers in het hoger onderwijs

Aanbeveling 46 MdeG 1997:130

Het gebruik van een notetaker voor doven in het hoger onderwijs dient mogelijk gemaakt te worden.

De NGT Tolkopleiding aan de HvU heeft al nu een eenjarige cursus voor notetakers/velotypisten. Er zijn nu 8 die de cursus volgen en in 2001 dan klaar zijn. Volgend jaar zijn er 11 studenten hiervoor aangenomen. De betaling hiervan is nog niet duidelijk geregeld.

Serviceverlening vanuit instellingen voor hoger onderwijs

Aanbeveling 47 MdeG 1997:131

Instellingen voor hoger onderwijs dienen, bij voorkeur in collectief verband, een regeling te ontwerpen met daarin opgenomen de verschillende vormen van serviceverlening waarop studenten met een handicap aanspraak kunnen maken; in deze regeling dient speciale aandacht te zijn voor studenten met een auditieve handicap.

Hier zijn er geen vorderingen. Docenten krijgen bijvoorbeeld geen instructie over hoe zij met een Doventolk moeten omgaan als een college getolkt wordt mbt gebruik van visuele materiaal, tempo enz. Zij worden ook niet geïnformeerd over het feit dat een dove student aan de colleges deelneemt.

Doventolk bij doorstromen en stapelen in het hoger onderwijs

Aanbeveling 48 MdeG 1997:131

Dove studenten behoren ook bij doorstromen en stapelen in aanmerking te komen voor een doventolk.

De financiering van een universitaire studie na een HBO opleiding is niet mogelijk. Dus dit gebeurt altijd in deeltijd. Het is niet duidelijk of problemen ontstaan met de tolkvoorziening.

Docenten- en tolkopleiding (§ 16.5.3 MdeG)

De pilotgroep van de HvU opleiding studeert deze zomer af: in totaal 10 tolken en 12 NGT docenten. Specialisaties worden aangeboden als nascholing – een bijscholing voor doofblinden is uitgewerkt. De bijscholing van bestaande tolken loopt ook maar niet iedereen doet daaraan mee. Er wordt nu aan het register van tolken gewerkt vanuit een project van de NBTG gefinancierd door het LISV.

De staf van de HvU is heel groot geworden met veel dove docenten in dienst.

De opleidingen van de HvU en de UvA werken samen om een snelle doorstroom te bewerkstelligen. Er wordt een aantal HvU studenten bij de UVA vanaf september 2001 verwacht. 3 UVA studenten stromen in september 2001 door naar de HvU.

De taalvaardigheid wordt in beide instellingen geïnstrueerd met gebruik van de ontwikkelde modules van het NGc – deze gaan tot 42 studiepunten vergelijkbaar met een andere taal op het niveau van de universiteit. De modules dienen nog meer materiaal te hebben (CD-roms enz.) maar de middelen zijn er niet voor beschikbaar. De HvU beschikt over een talenpracticum (video-lab) maar de UvA niet. Er is nog niet mogelijk geweest om financiering hiervoor te vinden.

Leerstoel NGT

Aanbeveling 49 MdeG 1997:133

Binnen een vakgroep Algemene Taalwetenschap dient een structurele leerstoel NGT ingesteld te worden.

Deze leerstoel in 1999 ingesteld door de UVA met de naam Leerstoel Nederlandse Gebarentaal. Die heeft de omvang van een halve functie eenheid. Prof. dr. Anne Baker is op deze leerstoel benoemd.

De UvA biedt sinds 1999 een specialisatie aan Nederlandse Gebarentaal vanuit het Onderwijs Instituut Taal- en Letterkunde. Dit is de enige Nederlandse universiteit met een vergelijkbaar programma. Studenten studeren Taalwetenschap in het algemeen en de taalkunde van gebarentalen in het bijzonder. Zij krijgen 35 studiepunten taalvaardigheid NGT. Bij de omzetting naar de Bachelor/Master's programma's in het hoger onderwijs, wordt een

Bachelor's programma NGT aangeboden met een MA in Taalwetenschap met een specialisatie NGT

Onderzoeksprogramma NGT

Aanbeveling 50 MdeG 1997:134

De commissie beveelt de vorming van een onderzoeksprogramma voor de NGT binnen het kader van de Landelijke Onderzoeksschool (LOT).

Door het vertrek van een docent uit Leiden is het onderzoek naar NGT aan deze universiteit niet meer gewaarborgd. Een promovenda in Utrecht is bezig. Aan de universiteit Nijmegen zal een kleine tijdelijke onderzoeksgroep van start gaan in 2002 met financiering vanuit Spinoza geld van de hoogleraar Muysken. Deze groep wil vooral de fonologie van de NGT onderzoeken. Bij de UvA zijn er 5 promovendi bezig die onderzoek doen naar verschillende aspecten van gebarentalen. Er zijn ook een universitaire docent en een hoogleraar die onderzoek doen. Het NGc is bezig met toegepast onderzoek.

Het onderzoek in Nederland heeft een reorganisatie ondergaan in 2000 waardoor meer nadruk ligt op lokale samenwerking dan landelijke samenwerking. De initiatieven om samen te werken berusten op dit moment op de goede wil van onderzoekers – er is geen structurele ondersteuning. Door een dergelijke samenwerking is een landelijke onderzoeksdag is georganiseerd eind 1998 (zie verslag Crasborn et al. 1999¹⁰) en zal weer georganiseerd worden in het voorjaar 2002. Het internationaal taalkundig congres *Theoretical Issues in Sign Language Research (TISLR)* is in Amsterdam in de zomer van 2000 georganiseerd.

Onderzoeksprogramma naar sociologische en pedagogische aspecten van de NGT

Aanbeveling 51 MdeG 1997:134

Onderzoek naar de NGT en dovencultuur vanuit de sociale en pedagogische wetenschappen dient bevorderd te worden.

Het IvD in samenwerking met het Pedagogische Faculteit Nijmegen is bezig met een project Wetenschappelijke Evaluatie Tweetaligheid. Er zijn 3 deelprojecten: de ontwikkeling van testinstrumenten voor het meten van de communicatieve vaardigheden en taalvaardigheid van jonge kinderen in de NGT, geletterdheid van dove kinderen en het beslissingsproces van ouders van dove kinderen mbt opvoeding en onderwijs. Verder projecten zijn dringend noodzakelijk ook in verband met de behoeftes van de gezinsbegeleiding (zie 7) en de gezondheidszorg (zie 6).

Dove docenten in de basiseducatie

Aanbeveling 52 MdeG 1997:135

Het is nodig dat dove docenten worden ingezet voor de programma's in de basiseducatie die zich specifiek richten op doven.

Er zijn geen ontwikkelingen hier te vermelden.

Doventolk in de volwasseneducatie

Aanbeveling 53 MdeG 1997:135

Dove deelnemers aan onderwijstrajecten in de volwasseneducatie dienen in aanmerking te komen voor een doventolk, analoog aan de voor het overig onderwijs voorgestelde regeling.

De tolkaanvragen worden verschillend behandeld. Er is geen duidelijk beleid.

Inhaalcurssussen NGT voor laatdoven

Aanbeveling 54 MdeG 1997:135

Laatdoven die de NGT niet of slechts in beperkte mate beheersen, dienen gebruik te kunnen maken van een daartoe te ontwikkelen cursusaanbod, uit te voeren door de instellingen voor maatschappelijke dienstverlening aan doven.

---

¹⁰ Crasborn O., Coerts J. van der Kooij E. & Baker A. (eds) (1999) *Onderzoek naar de Nederlandse Gebarentaal; stand van zaken 1999* Interne publicatie Universiteit Leiden.

Er worden cursussen aangeboden, bijvoorbeeld door de Robert Fleury Stichting en de Riethorst voor psychiatrische cliënten. Deze zijn wel het initiatief van de individuele instellingen.

Doven op de PABO

Aanbeveling 55 MdeG 1997:136

Het is wenselijk dat op één of twee PABO's middelen geconcentreerd worden om – overigens in het kader van de normale zorgverbredingscomponent in het opleidingsprogramma en voorts gebruik makend van de vrije ruimte – dove studenten beter op te kunnen leiden.

Een aantal dove studenten zijn bezig op de PABO Fontys in Tilburg met hun opleiding. Dat hier een cluster lijkt wel toeval te zijn maar ik kon niet er achterkomen of deze instelling speciaal beleid hiervoor heeft. De studenten van de PABO in Utrecht mogen in hun keuzeruimte nu NGT modules volgen om het speciaal onderwijs in te stromen.

9. Privésfeer of Leefsfeer (§ 17 MdeG)

Doventolk in de privé-sfeer

Aanbeveling 56 MdeG

Het is noodzakelijk om het aantal tolkuren voor de privésfeer substantieel te verhogen. Tevens dient de procedure voor het aanvragen en toekennen van een doventolk voor de leefsfeer vereenvoudigd en bekort te worden en dient de rechtsgelijkheid tussen aanvragers bij verschillende sectorraden gewaarborgd te zijn.

Er is nog steeds geen verhoging van het aantal uren in de privé-sfeer. De huidige 18 zogenaamd leefuren is duidelijk ontoereikend. In gesprekken in het voorjaar 2001 met de staatssecretaris van WVS en de directie gehandicaptenbeleid is dit naar voren gebracht. Er zijn geen expliciete toezeggingen gedaan. Wel geeft men toe dat 'dit punt opgepakt dient te worden'.

Het aanvragen, toekennen is nog zo moeilijk. Een bekorten van de procedure toekenning is ook niet in zicht. De tolkuren voor de privé-sfeer worden nu gefinancierd middels de AWBZ. Met name bij de toekenning mag geconcludeerd worden dat er geen eenduidige regels worden toegepast door de betrokken instanties. De wachttijd met betrekking tot toekenning zijn onveranderd lang: gemiddeld drie tot vier maanden. Doven die actief zijn in (landelijke) besturen krijgen geen structurele verhoging van de 18 uur. De hardheidsclausule (MdeG, blz. 175) biedt hiervoor onvoldoende garantie. Regionale verschillen zijn meer regel dan uitzondering. Toekenning betekent tevens nog niet dat er daadwerkelijk wordt overgegaan tot het beschikbaar stellen van 18 uur; dit kan afhankelijk van de maand zijn.

Dovenschap heeft een onderzoek laten uitvoeren naar dit punt (aanvraag, toekennen, bekendheid met etc.). De conclusies uit dit rapport *Kwaliteitsbevordering voor en door Doven* worden op Wereld Dovedag in september 2001 bekend gemaakt (zie ook 10).

De volgende punten dienen hier aandacht te krijgen:

- De zo gewenste maatschappelijke integratie en participatie door Doven wordt erg moeilijk gemaakt. Men zou met betrekking tot bovengenoemd punt kunnen spreken van een (onbewust) ontmoedigingsbeleid.
- Doven die als vrijwilliger actief zijn worden beperkt in hun mogelijkheden omdat zij niet genoeg tolkuren ter beschikking hebben. Het risico bestaat dat door dit gegeven de 'horende bestuurders' en/of werknemers gesprekken voeren met de *horende instanties*. Het in stand houden en uitbreiden van een zogenaamd 'doof middenkader' loopt hiermee ernstige schade op.
- Culturele voorstellingen wordt zo mogelijk nog minder toegankelijk als Doven deze moeten bekostigen uit de huidige beschikbare 18 uur. (Zie 3).

10. Actuele ontwikkelingen Doventolkvoorziening (bijlage 6 MdeG)

Verandering door de REA wet

De Doventolkvoorziening wordt vroeger gefinancierd vanuit de AAW en nu vanuit de AWBZ. Vóór 1 juli 1998 konden Doven en ernstig slechthorenden gebruik maken van een Doventolk in het kader van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). Het Landelijk Instituut Sociale Verzekeringen (LISV) was uitvoerder van de voorziening.

Met de invoering van de Wet Reïntegratie Arbeidsgehandicapten (REA) is een splitsing aangebracht in soorten tolkuren: onderwijs- en werkuren enerzijds en leefuren anderzijds. Sinds 1 juli 1998 is de vergoeding voor Doventolken ook zo gesplitst. Het College voor Zorgverzekeringen (CVZ) is verantwoordelijk voor de vergoeding van tolkuren in de leefsituatie, het LISV voor de vergoeding in de werk- en onderwijssituatie. Vanaf 1 januari 1999 is de regeling voor Doventolken in de leefsituatie ten volle van kracht; in het half jaar daarvoor gold een overgangsregeling.

Elke dove heeft jaarlijks in principe recht op tolkuren voor onderwijs- en werksituaties tot maximaal 15% van het aantal werkbare uren (zie 4). Voor de leefsituatie is jaarlijks 18 uur per dove beschikbaar. Voor doofblinden geldt een maximum van 168 uur (zie 9).

Om de regeling voor dove mensen niet nodeloos ingewikkeld te maken, passen beide instanties dezelfde financieringssysteem en tariefstelling toe. De UVI's voeren de regeling van het LISV uit. Het College voor Zorgverzekeringen heeft de uitvoering van de regeling in handen gelegd van de zorgkantoren. Het beschikbare budget voor leefuren is door het CVZ verdeeld over deze 31 zorgkantoren op basis van inwonertal in de regio.

Het LISV heeft de vrijheid om zelf de regeling en de tarieven aan te passen, terwijl voor de subsidieregeling voor leefuren de Minister van VWS de eindverantwoordelijkheid heeft. Het CVZ kan dergelijke wijzigingen bestuurlijk wel voorbereiden, maar heeft niet de bevoegdheid zelfstandig wijzigingen aan te brengen. Dit heeft aanvankelijk tot een aantal verschillen in de beide voor 2001 geldende regelingen geleid:

- in de leefurenregeling zijn slechts twee bemiddelingsorganisaties genoemd (TC Visinet en de Riethorst te Ede), terwijl voor de werk- en onderwijsuren meerdere bemiddelingsorganisaties mogelijk zijn. Dat betekent dat voor leefuren die bemiddeld zijn door een andere organisatie dan bovengenoemde, slechts het tarief voor zelfstandig werkende tolken kan worden vergoed.
- in de werk/onderwijssituatie is ook vergoeding mogelijk voor communicatieassistenten en notitiemakers (minimumloon), terwijl de vergoeding voor leefuren beperkt is tot tolken gebarentaal en schrijftolken
- de tarieven voor werk/onderwijsuren zijn reeds eerder geïndexeerd; de tarieven voor leefuren nog niet.

Voorgestelde wijzigingen in de procedure

Op 15 november 2000 heeft de Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Sport aan het College voor Zorgverzekeringen (DGB/OAG-2122551) verzocht een voorstel te doen tot wijziging van de financieringssysteem voor Doventolken. Een dergelijk verzoek is door de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SV/AVF/00/69051a) gedaan aan het Landelijk Instituut Sociale Verzekeringen. In de brief is tevens verzocht aan te geven - indien mogelijk - wat de financiële consequenties zijn van het voorstel.

Aanleiding voor de beide verzoeken was de problematiek rond de bemiddeling rond tolkuren en de discrepantie die er bestaat tussen de tijd waarin een Doventolk daadwerkelijk ten behoeve van een doof persoon communiceert en de totale inspanning om deze vorm van dienstverlening te kunnen uitoefenen. Met name de reiskosten en de reis- en wachttijd worden bij langere afstanden onvoldoende door de tarieven gedekt. In de twee-en een half jaar dat de aparte regeling voor leefuren operationeel was, hadden diverse partijen ervaring kunnen opdoen met de nieuwe systematiek. Dove mensen, tolken en de organisaties die tussen beide bemiddel(d)en, hadden daarbij bepaalde knelpunten ervaren. Per 1 augustus 2000 heeft Randstad, die de bemiddeling verzorgde voor het overgrote deel van de tolkuren, haar werkzaamheden in dezen beëindigd. Kort daarop was er berichtgeving in de dagbladers over de wijze van declareren door Doventolken. Beide gebeurtenissen vormden voor de betrokken ministeries de aanleiding voor hun verzoek tot nader onderzoek naar en waar nodig wijziging van de systematiek.

Om tot deze rapportage te komen is door LISV en CVZ een gezamenlijk traject bewandeld. Partijen uit het veld¹¹ zijn gehoord, en er is gezamenlijk overleg geweest tussen CVZ en LISV over de voor alle partijen meest optimale financieringssystematiek. Medewerkers van LISV en CVZ hebben gezamenlijk informatie verzameld en ideeën uitgewisseld over een ander tariefsysteem. Het College voor Zorgverzekeringen is met het LISV van mening dat één tariefstructuur inderdaad de voorkeur heeft. De voorstellen voor een andere tariefopbouw zijn dan ook gezamenlijk ontwikkeld. Daarnaast doet het CVZ in deze rapportage nadere voorstellen tot aanpassing van de subsidieregeling die samenhangen met het wijzigen van de tariefstructuur.

De gesprekken met partijen uit het veld hebben voorts tot inzichten geleid die om aanpassingen op de langere termijn vragen. Ook hierover doet het CVZ voorstellen.

Tenslotte zullen ook knelpunten in de uitvoering en de informatievoorziening door het CVZ worden aangepakt.

Het CVZ stelt een gedifferentieerde tariefopbouw voor:

a. werkelijk getolkte tijd	<i>differentiëren naar specialisatie</i>
b. kosten in verband met reizen	<i>reiskosten, reistijd en wachttijd, uitgedrukt per km.</i>
c. startvergoeding	<i>indien de reistijd minder is dan 15 km</i>
d. vergoeding voor bemiddeling per opdracht	

De concrete invulling van de tarieven zal op een nader tijdstip plaatsvinden, na overleg met LISV. Het streven is om vanaf 1 juli 2001 met de nieuwe tarievensystematiek te gaan werken. Het CVZ stelt tevens voor de regeling zodanig te wijzigen, dat ook andere organisaties dan de nu in de regeling genoemde voor vergoeding voor bemiddeling in aanmerking kunnen komen. Voor de langere termijn beveelt het CVZ een landelijk registratiesysteem van alle Doventolken aan. Dit project wordt nu door de NBTG uitgevoerd gefinancierd door het LISV. Onderzoek naar alternatieve communicatiemiddelen kan op termijn de communicatiemogelijkheden en de zelfzorgmogelijkheden van de Doven vergroten en tevens de schaarste aan Doventolken verlichten.

Het CVZ is voornemens in overleg met de zorgkantoren tot een verbetering van de uitvoeringspraktijk te komen. Indien de tariefwijziging definitief is, zal het CVZ in overleg met het Dovenschap en gezamenlijk met het LISV een informatiefolder uitbrengen ten behoeve van de doelgroep.

---

¹¹ TCVisiNet, Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal (NBTG), Stichting Dovenschap

- Inmiddels heeft de Staatssecretaris van VWS bij brief van 30 maart 2001 laten weten dat de regeling met terugwerkende kracht tot en met januari 2001 zal worden aangepast, zowel wat betreft de tarieven als voor wat betreft de bemiddelingsorganisaties.¹² Medio oktober 2001 wordt een definitief besluit verwacht.

Onopgeloste knelpunten

- De voorziening wordt nog steeds gefinancierd vanuit twee regelingen. Dit is niet klantvriendelijk
- Vanwege het grote tekort aan tolken vragen veel Doven geen tolk meer aan: “de kans dat er geen tolk is is groot”. Dat betekent in praktijk dat het budget dat beschikbaar is voor tolkuren bij lange na niet wordt gebruikt.
- Tolkuren worden matig gebruikt omdat er te weinig tolken zijn (ontmoedigende werking), de behoefte naar te tolken situaties zijn onverminderd groot en zelfs groeiend.

---

¹² Bron: Rapport Voorstel tot wijziging financieringssysteem regeling Doventolkuren CvZ.

Overzicht aandachts- en actiepunten

Bestuurlijk verkeer en rechtsverkeer

- Overheidsvoorlichting moet middels ondertiteling, cd-roms, of Internet, toegankelijk gemaakt worden voor Doven
- Er moeten meer (gespecialiseerde) Doventolken komen voor het bestuurlijk en rechtsverkeer; het recht op deze voorziening moet in een wettelijk kader worden vastgelegd

Cultuur

- Doven moeten een eigen televisieprogramma krijgen, gericht op doofheid, Dovencultuur, en uiteraard met NGT als voertaal
- Kunstopleidingen moeten toegankelijk gemaakt worden voor Dove studenten
- Er moet een commissie komen die kunstuitingen in NGT beoordeelt en beschikt over een budget voor projectsubsidies
- Nederlandstalige kunst en cultuur moeten op structurele basis voor Doven toegankelijk worden gemaakt

Media

- Snelle uitbreiding van het aantal getolkte en ondertitelde televisieprogramma's, voor jeugd én volwassenen, informatie én amusement, en het instellen van een gebruikerspanel
- Mediaopleidingen moeten toegankelijk gemaakt worden voor Dove studenten

Arbeidsmarkt

- De Wet REA dient nader te worden toegespitst voor Doven
- Er moet een substantiële verhoging komen van het aantal tolkuren in de werksfeer

Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening

- Financiering en organisatie van tolken in gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening moeten verlegd worden van de individuele cliënt naar de zorgaanbieder
- Er moeten gespecialiseerde tolken beschikbaar komen voor de (Geestelijke) gezondheidszorg
- Er moet een categorale, kwaliteitsgebonden certificering komen voor aanbieders van zorg aan Doven, deze moet tot stand komen in/na overleg met cliëntorganisaties
- Er moet onderzoek komen naar de samenhang tussen communicatieproblemen als gevolg van het gebrek aan een tweetalige opvoeding enerzijds, en de grotere incidentie van psychische problemen bij Doven anderzijds;

Gezinsbegeleiding

- De doelgroep voor gezinsbegeleiding moet uitgebreid worden tot 7 jaar en de aanpak verder uitgewerkt vanwege de toenemende diversiteit van de kinderen.
- Middelen moeten beschikbaar komen voor het onderzoeken van de behoeftes van de verschillende type kinderen en ouders.

Onderwijs

- De ontwikkeling van de leerplannen NGT, NT2 en Dovencultuur moet de komende vijf jaar structureel gesubsidieerd worden

- De NGT-scholing voor ouders en medewerkers dient permanent en structureel gefinancierd te worden via het Nederlandse Gebarencentrum (modulen) én de Doveninstituten (uitvoering)
- Het aantal Dove leerkrachten dient zo snel mogelijk te worden uitgebreid, hiertoe dient een Convenant gesloten te worden tussen OC&W, PABO's en Doveninstituten.
- Er moet centraal beleid geformuleerd worden t.a.v. de toelating van Doven tot het hoger onderwijs
- Er moet een landelijk wetenschappelijk onderzoeksprogramma komen t.a.v. onderzoek naar NGT en tweetalig onderwijs en opvoeding

Privésfeer

- Er moet een substantiële verhoging komen van het aantal tolkuren in de privésfeer (leefuren), en de aanvraag- en toekenningsprocedure moet worden vereenvoudigd en versneld